

Hakemli Yazılar / *Refereed Papers*

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Öğrencilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma

A Study on the Views of the Public Administration and Political Science Students in Respect to the Intellectual Freedom

Can Besimoğlu* ve Şelale Korkut**

Öz

Düşünce özgürlüğü her türlü basılı, görsel, işitsel yayından serbestçe yararlanılması ve öğrenilenlerin özümsenerek, özgün bir şekilde açıklanabilmesiyle gerçekleşir. Halk kütüphanelerinden de sorumlu olarak doğrudan toplumu yöneten kişilerin (mülki idare amiri) düşünce özgürlüğü konusundaki görüşleri son derece önemlidir. Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıf lisans öğrencilerinin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede, bu üniversitelerin ilgili fakültelerindeki toplam 58 öğrenciye 2010 Mayıs ayında anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda her iki üniversitedeki Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencilerinin de düşünce özgürlüğünden yana olmakla birlikte düşünce özgürlüğü hakkında fazla bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Düşüncelerin şiddete teşvik etmesi, hakaret, aşağılama ve küfür içermesi durumunda düşünce özgürlüğünün sınırının olması gerektiği öğrencilerin çoğunluğu tarafından belirtilmiştir. Ancak öğrencilerin yarısı, kütüphanede bazı yayınlara sansür uygulanması yönünde görüşte bulunmuşlardır. Bu da düşünce özgürlüğü ve kütüphaneye yansımaları bakımından düşündürücüdür.

Anahtar Sözcükler: düşünce özgürlüğü; kamu yönetimi; halk kütüphanesi; sansür

* Uzman Kütüphaneci, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Muhlis Erkmek Kütüphanesi. e-posta: besimoglu@ankara.edu.tr

** Fakülte Kütüphanecisi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi. e-posta: selale@bilkent.edu.tr

Abstract

The intellectual freedom can be attained by utilizing all forms of printed, visual, and auditory information, published or broadcasted, eventually assimilated via comprehension and learning, as well as expressing them in a creative pattern. The views on the intellectual freedom of those people (local authority) directly administering the society, including the ones responsible for the public libraries, carry lots of weight. This study aimed to determine the approach of the fourth year undergraduate students enrolled in the Political Science and the Public Administration Department of Ankara University's Faculty of Political Science and the Political Science Department of Bilkent University's Economics, Administrative and Social Sciences Faculty. The authors applied, within the prescribed framework, a public survey to 58 students, selected representatively, in the said-schools. It has been determined, at the end of the survey, that the students of both universities, who favor intellectual freedom, nevertheless lack throughgoing knowledge about this concept. The majority of the students indicated that the right to the intellectual freedom excludes inciting violence, encouraging insults, bending toward humiliating others, and resort to cursing. Half of the students apparently assume that there exists some sort of censorship in the circulation of certain printed material in the libraries. Such an assessment falls short of expectations in terms of intellectual freedom and its effect on library administration.

Keywords: *intellectual freedom; public administration; public library; censorship*

Giriş

Kütüphaneler, insanlar ve bilgi kaynakları arasında köprü oluşturan toplumsal kuruluşlardır. Toplumsal kuruluşlar aynı zamanda demokrasilerin oluşumuna yardımcı olan yapılanmalardır. Bilgi kaynaklarının halkın ilgi ve beklentileri doğrultusunda seçimi ve ayırım gözetmeksizin kullanıma sunulması görevini üstlenen kütüphaneler toplumun demokrasiyi öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Herhangi bir yazarın yapıtlarını zararlı görerek kütüphaneye sağlamama ya da kütüphanelerde bulunanlardan yararlandırmama eylemi *sansür* olarak adlandırılmaktadır. Toplumdaki bütün eğitim ve öğretimi organize eden mülki idare amirlerinin düşünce özgürlüğü konusundaki tavırları çok önemlidir.

Bu çalışmada, gerçekleştirilen araştırma verilerinin değerlendirilmesine kuramsal zemin oluşturması için düşünce özgürlüğü ve kamu yönetimi kavramlarına genel bir çerçeve çizilerek araştırma bulguları değerlendirilecek ve sonuçlar elde edilmeye ve öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Düşünce Özgürlüğü Kavramı

“Düşünsel etkinliğin kapsamında bulunan herşey” olarak tanımlanan düşünce ve “tam egemenlik hakkına sahip olma” şeklinde ifade edilen özgürlük kavramları, ancak biraraya geldikleri zaman birbirlerini gerçek anlamda tamamlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, insan beyninin sınırsız düşünsel alanından gelip geçen her türlü düşünce, özgürlük kavramının doğasına uygun bir şekil ve anlamda ifade edildiği zaman bir anlam kazanır. Buna da uygun bir tanımlama ile “düşünce özgürlüğü” adı verilmektedir (Gülle, 1997, s. 17).

Düşünce özgürlüğü, insanın herhangi bir konuda istediği biçimde düşünme hakkıdır. Bu düşüncelerini ya da inançlarını kendince uygun gördüğü biçimde ifade edebilmesidir. Tüm iletişim araçları aracılığıyla hiçbir biçimde engellenmeden tüm bilgiye ve fikirlere ulaşabilme hakkıdır (Sağlamtuğ, 1991, s. 93).

Tanör (1969, s. 15), düşünce özgürlüğünü “insanın serbestçe fikirler edinebilme, edindiği fikir ve kanaatlerden ötürü kınanmama ve bunları, meşru yollardan yararlanarak dışa vurabilme imkan ve serbestliği şeklinde ifade etmektedir.

Gülle'ye (1997, ss. 16-18) göre düşünce özgürlüğü düşüncenin oluşumundan bütün insanlara özgürce sunulmasına kadar geçen süreci kapsayan ve bu özelliği ile evrensel olan en çağdaş iletişim yöntemidir. Bu çağdaş iletişim yönteminin sürecini oluşturan her birim (düşüncenin üretimi, dağıtımı, sunumu) ne kadar uyumlu ve sağlıklı olursa düşünce özgürlüğü de o denli amacına ulaşır.

Düşünce özgürlüğünün önemi, onun birçok özgürlüğün temelini oluşturmasından ileri gelmektedir. Doğal olarak düşünce özgürlüğünün bulunmadığı yerlerde başka özgürlüklerin bulunmasından söz edilemez. Bu yönüyle düşünce özgürlüğü demokrasinin temeli olarak kabul edilmektedir. (Gülle, 1997, s. 16) Düşüncenin özgürce ifade edilebildiği ortamlarda demokratik kurumlar varlıklarını sürdürmekte ve gelişme olanağı bulabilmektedirler (Çelik ve Tonta, 1996, s. 1).

Düşünce özgürlüğü, ancak özgür düşünme ortamında gerçekleşebileceğinden, bu ortamın çoğulcu, serbest tartışmalı, hoşgörülü, demokratik, önyargıdan uzak ve tek doğrunun olmadığı bir yer olması gerekir. Düşüncenin oluşumu evresinde gerekli özgürlükler aşağıdaki gibidir: (Şahbaz, 2007, s. 26)

- Bilgi ve fikirleri özgürce araştırıp elde etmek,
- Serbestçe öğrenme hakkı,

- Haber alma özgürlüğü,
- Haber alma özgürlüğündeki tıkanan kanalların kaldırılmasını isteme özgürlüğü,
- Çoğulcu bir toplum yapısı,
- Farklı düşüncelerin özgürce serpilip gelişebilmesine olanak sağlayan ortamın sağlanması,
- Demokratik ve özgür bir eğitim yapılmasını isteme hakkı vb.

Düşünce özgürlüğü düşüncenin oluşması, açıklanması ve edinilmesi sürecinin kısıtlama olmadan gerçekleştiği bir iletişim ağıdır. Bu ağın herhangi bir noktasındaki bozukluk iletişimin kopmasına neden olur. Dolayısıyla bir toplumdaki düşünsel, kültürel, toplumsal vb. alanlardaki gelişmeler bu iletişimin sağlıklı olmasıyla doğru orantılıdır (Kızıllan, 1994, s. 8).

Düşünce özgürlüğü; insanın bilme ve bildiklerini başkasına bildirmesi ile ilgili faaliyetlerini kapsar. Bilimsel araştırma, basın, söz, toplantı, eğitim ve öğretim özgürlükleri düşünce özgürlüğü içinde değerlendirilir. Düşünce özgürlüğü farklı alanlarda kendisini gösterir:

- a. Bilgi edinme özgürlüğü: Ya mevcut bilgileri öğrenme ve başkalarına öğretmede, ya da mevcut bilgilere yenilerini ilave etmek için gereken araştırmalarda söz konusudur.
- b. Basın ve yayın hürriyeti: Fikirlerin başkalarına iletilmesi için yazılı ve sözlü vasıtalar kullanılır. Yazılı olanlar; kitap, gazete, dergi, broşür, afiş; sözlü olanlar tiyatro, sinema, radyo ve televizyondur (Öner, 1990, ss. 88-92).

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü batı insan hakları ideolojisinin temelinde yer alır. Bunlardan ilk ikisi, demokrasinin gereği gibi işlemesi için bir ön koşulken; hep birlikte bireye saygı ilkesini oluştururlar. Din özgürlüğü ise bireyi koruyucu bir haktır (Nal, 2002, s. 66).

İnsan toplumlarının büyük bir hızla gelişmesi, düşüncenin toplumsal ortamda karşılıklı etkilenmeler sonucunda yepyeni biçimlere girmesi, düşünce özgürlüğünün önemini arttırmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle enformasyon önemli bir olgu haline gelmiştir. Düşünce özgürlüğünün ulusal sınırları aşan bir düzlemde yarattığı olumlu sonuçlar, bunun hukuk tarafından sağlam güvencelere bağlanmasını zorunlu kılmaktadır (Korkmaz, 2000, s. 117).

Düşünce özgürlüğünün varlığı için gerekli olan özgürlükleri açıklarken öncelikle hukuksal açıdan “düşünce”nin ne olduğu ve düşünce özgürlüğünün nerede başlayıp nerede bittiği sorusu cevaplanmalıdır. Kuşkusuz kişinin açıkladığı her şey düşünce olamaz. Bir kişinin onuruyla oynayan, hakaret eden veya saldırgan ifadeli söz ve yazılar “düşünce açıklaması” kavramına girmediği gibi herhangi bir kişinin özel yaşamına ait görüş ve düşüncelerin açıklanması da düşünce özgürlüğü olarak kabul edilemez. Ticari ilanlar ve reklamlar gibi hukukun koruduğu fakat düşünsel nitelik taşımayan ifadeler de düşünce özgürlüğünden yararlanamazlar. Bu ve buna benzer durumlar dışında oluşan düşünceler hukuksal açıdan “düşünce” olarak kabul edildiği gibi, hukukun da koruma alanına girerler (Tanör, 1969, s. 19).

İnsan Haklarında Düşünce Özgürlüğünün Yeri

İnsan günlük yaşamında insan hakları ile iç içe, birlikte yaşamaktadır...İnsan hakları ayrımsız olarak bütün insanlara tanınmıştır...İnsan hakları tarihi süreç içinde cesur insanların etkin mücadeleleri sonucunda kazanılmış haklardır (Ünal, 1997, s.19).

İnsanla ilgili birçok özgürlüğün temelini oluşturan düşünce özgürlüğü yalın bir özgürlük değildir. Düşünen insan düşündüğünü ifade etmek, sorunları için bulduğu çözümleri anlatmak ve yaymak ister. Bunları sağlıklı bir şekilde yapabilmesi için toplantı, dernek kurma ve basın özgürlüğünün bulunması gerekmektedir. Düşünce özgürlüğüne konulacak sınırlamalar bu özgürlükleri de sınırlayacaktır. Sınırlamalar nedeniyle değişik dönemlerde bir sorun olarak gündemde kalan düşünce özgürlüğünün temel insan hakları arasındaki yeri ve değeri, yine bu sınırlamalar nedeniyle daha iyi anlaşılmaktadır. Dünya tarihinin, sosyal, siyasal ve bilimsel açıdan incelendiği zaman, buna ilişkin örneklerle dolu olduğu görülmektedir (Gülle, 1997, s. 18).

Ortaçağda düşünce özgürlüğüne getirilen baskılar nedeniyle temel özgürlüklere olan özlem “Aydınlanma Çağı”nı doğurmuştur. Aydınlanma çağı ile başlayan dönemde “hümanizma”nın geniş çevrelerce kabul görmesi ve düşünce özgürlüğünün beraberinde vicdan özgürlüğünün benimsenmesi, dünya toplumları için geri dönülmeyecek bir süreci başlatmıştır. Bu düşünce tarzının etkisiyle sonraki yüzyıllarda Fransız İhtilali, İspanyol iç savaşı vb. kanlı süreçler sonucu demokrasi ve düşünce özgürlüğü kazanımları sağlanmıştır. Özellikle monarşik yönetimler altında yaşayan toplumların bu alanda başlatmış oldukları mücadeleler önce Avrupa'da etkili olmuş; dünyanın çeşitli

bölgelerinde yaşayan toplumlar tarafından da örnek alınmıştır. Bu mücadeleler günümüzde feodal toplum düzeninin egemen olduğu ve genellikle “üçüncü dünya” olarak adlandırılan ülkelerde devam etmektedir (Gülle, 1997, s. 19).

Düşünce Özgürlüğü'nün Tarihsel Gelişimi

“Magna Charta” (Magna Charta Libertatum M.S. 1215) tarihe yazılı ilk özgürlük belgesi olarak geçmiştir.

12 Haziran 1776 tarihli “Virginia Haklar Bildirisi” (Virginia Bill of Rights) nin 12. maddesi'nde; “İfade özgürlüğünün diğer özgürlüklerin en büyük savunucularından biri olduğu ve bu özgürlüğün ancak baskı yönetimlerince kısıtlanabileceği” belirtilmiştir (Danışman, 1982, s. 3). Bu belgede, düşünce özgürlüğünden ziyade ifade özgürlüğü vurgulanmıştır.

1789 tarihli “İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi” (Declaration of Rights of Man and of the Citizen) nin ilk maddesinde; “insanlar hukuk açısından özgür ve eşit doğarlar; özgür ve eşit yaşarlar” ifadesine yer verilmektedir. Dördüncü maddede ise özgürlük; “başkalarına zarar vermeyen herşeyi yapabilmek”, olarak tanımlanmaktadır. Bildirgenin 10. ve son maddesine göre, hiç kimse fikirlerinden dolayı, bunlar dinsel dahi olsalar, tedirgin edilemez, yeterki açığa vurulmaları kanunla kurulan kamu düzenini bozmasın” denmektedir (Danışman, 1982, s. 3).

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin (Declaration of Universal Human Rights) 19. maddesine göre; “Herkes, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, düşüncelerinden ötürü rahatsız edilmemek, haberleri ve düşünceleri istenilen araçla aramak, elde etmek ve yaymak özgürlüklerini içermektedir” (Danışman, 1982, s. 5).

4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'de yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi'nin (European Convention of Human Rights) 10. maddesinde “Herkes düşünceyi açıklama hakkına sahiptir. Bu hak, düşünce hürriyetini ve resmi makamların müdahalesi ve memleket sınırları sözkonusu olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek özgürlüğünü içerir” ifadesine yer verilmektedir (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2002, s. 7).

3 Temmuz 1973'te Helsinki'de toplanan “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı: AGİK”in (Conference on Security and Cooperation in Europe) sonunda imzalanan Sonuç Belgesi'nin “Katılımcı Devletler Arasındaki İlişkileri Yönlendiren” 10

ilkeden 7.sinde, “düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüğü dahil insan hakları ve temel özgürlüklere saygı” ifadesi geçmektedir (Gülle, 1997, s. 25).

Bildirgelerin tümünde “düşünce suçu” veya “propaganda suçu” diye bir kavramın kabul görmediği; cezalandırılacak olanın düşünce değil de eylem olmasına özen gösterildiği vurgulanmaktadır (Gülle, 1997, s.26). Bildirgelerde belirtilenler ideal haldir. Toplumlar, bunu gerçekleştirdikleri ölçüde medenidirler (Öner, 1990, s. 88).

Türkiye'de Düşünce Özgürlüğü

1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı Türkiye'de Hukuk Devleti'nin tohumlarını atmıştır. Padişahın sınırsız gücü kendini sınırlama ilkesiyle belli kayıtlara bağlanmıştır. Batı'dan alınan kurumlar, hukuk kurallarını yaşama geçirmeye yönelmiştir. Tanzimat, laik hukukla şer'i hukukun, laik öğretim kurumlarıyla dini kurumların yanyana bulunduğu bir ikilem dönemini açmış ise de, bu ikilem ve evrim sonrasındaki gelişmeler için birikim sağlamıştır (Kaboğlu, 1997, s. 13).

Ancak hukuk devleti alanında asıl gelişme, hak ve özgürlüklerin tanındığı 1924 Anayasasıyla sağlanmıştır. 1961 Anayasası ise Anayasa Mahkemesi'ni kurmuş, daha güvenceli bir özgürlük sistemi öngörmüştür. 20. madde şu hükmü öngörmektedir: “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz”.

Düşünce özgürlüğünü bir tek maddede düzenleyen 1961 Anayasası, bu özgürlüğün sınırlanmasına ilişkin herhangi bir kayıt koymamaktadır.

1982 Anayasası'nda düşünce ve kanaat hürriyeti 25. maddede düzenlenmektedir: “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.”

1982 Anayasası 26.maddesi düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenlemektedir. Maddenin ikinci fıkrası bazı sınırlama nedenleri öngörmektedir:

- Suçun önlenmesi ve suçluların cezalandırılması,
 - Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanamaması,
 - Başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının korunması,
 - Kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması,
 - Yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi,
- Amaçlarıyla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanılması sınırlanabilir.

1982 Anayasası'nın özgürlükleri sınırlama sistemi, düşünce ve kanaat özgürlüğüne, kendi mantığı içinde anlamlı bir yorumu olanaksız kılacak derecede gölge düşürmektedir.

2001 tarihinde kabul edilen 4709 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ile eleştirilerin hedefi olan 1982 Anayasasındaki temel hak ve özgürlükler konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Burada İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihatlarıyla uyumlaştırma çabası gözlemlenmektedir (Mumcu, 2003, s. 627). Kanunun 9, 10, 11, 12 ve 13. maddeleri düşünce özgürlüğü ve onun eksenindeki özgürlükleri içermektedir.

Sansür

Düşünce özgürlüğünün temel konusu sansürdür... Sansür Latince “censere” den gelir, anlamı da “değer biçmek”tir (Kızıllkan, 1988, ss. 160-161).

Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması veya baskı altına alınması için başvuru en temel yöntem sansür, çoğunlukla yeniye veya değişik olana karşı çıkılan ve günümüze kadar ulaşmış geleneksel yasakçı anlayışın bir göstergesidir (Gülle, 1998, ss.42-43).

En basit şekliyle kapsamında herhangi bir bilgi bulunduran yazılı veya basılı bir materyalin yasaklanması, toplatılması veya önceden denetlenerek belirli bölüm veya bölümlerinin yayından çıkarılması ile gerçekleşen sansür, herhangi bir film veya sahne sanatının yasaklanması veya önceden denetlenerek gösterime girmesi/sahnelenmesi ile de gerçekleşebilmektedir (Gülle, 1996, s.23).

Sansür, daha çok “kamu yararını koruma” gerekçesiyle devletin uyguladığı ön denetim, basım ve yayım yasağı olarak bilinir. Ancak, devlet dışındaki kişi, grup ve kuruluşlar tarafından, farklı gerekçelerle, düşünce ürünlerine uygulanan baskı ve engellemeler de sansür kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Tarihsel yönden ilk çağlara kadar uzanan sansür, ortaçağda doruk noktasına ulaşır. Önceleri dinsel yetkenin emrinde olan sansür daha sonra siyasal yetkenin emrine geçer ve işbirliği içinde yürütülür. Siyasal ve ahlaki kalıpların devletçe düzenlenmesinin olağan karşılandığı dönemlerin aksine, sansür, çağdaş toplumda karanlık ve baskıcı rejimlerin ve de kendine güvensizliğin göstergesi olarak benimsenmektedir (Kızıllkan, 1994, s.10).

Kütüphaneler Açısından Düşünce Özgürlüğü

Kütüphaneler bilgiyi sağlayan, derleyen, düzenleyen ve bu bilgileri kullanıcılarına sunan merkezlerdir. Kütüphanelerin bu işlevleri dikkate alındığında düşünce özgürlüğüyle beslenen ve aynı zamanda düşünce özgürlüğünü besleyen bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir. Çünkü düşünce özgürlüğü kişinin serbestçe düşünmesi, düşüncelerinden dolayı kınanmaması, her türlü düşünceyi edinmesi ve erişme hakkının olduğu bir olgudur. Kütüphaneler de bu bakımdan her türlü bilginin düzenlendiği ve bu bilgilere herkesin erişebildiği nadir kurumlardır.

Düşünce özgürlüğünün kütüphaneler açısından ele alınması ALA önderliğinde 1930'ların öncesine kadar uzanmaktadır. ALA Amerika'da yasaklanan ve sansürlenmiş kitaplar için çaba sarf etmiştir. Bu mücadelenin bir sonucu olarak 1939 yılında Kütüphane Hakları Bildirgesi'ni yayınlayarak tarafsız kitap seçimi, toplumdaki çeşitli fikirleri yansıtacak şekilde koleksiyon oluşturma ve sansürsüz yayın hakkı konularında ilkeler yayınlamıştır (ALA, 1989; ALA, 2002). Günümüze kadar yedi kere revize edilen kaynak kullanıcı gizliliği ve güvenilirliği gibi birçok alt ilkeler belirleyerek güncel halini almıştır (ALA, 2006).

Düşünce özgürlüğü kapsamında atılan bir diğer adım da Okuma Özgürlüğü Bidirisi'dir. "McCarty Dönemi olarak 1950'lerin Amerika'sında düşünce özgürlüğüne karşı başlatılan politik baskılara yanıtıdır. Bu yanıt kütüphaneci, yayıncı ve kitapçıların ortak çabasıyla oluşturulmuş ve 1953'te ALA tarafından kamuoyuna sunulmuştur" (Kızıllan, 1994, ss. 17).

Düşünce özgürlüğüne kütüphaneler açısından baktığımızda en büyük sorunun sansür olduğu görülmektedir. Kütüphane açısından sansür yayınları yıpratma, sayfalarını koparma, hizmetten alıkoyma, yasaklama, gizleme, sınırlama, etiketleme, ortadan kaldırma çabalarının tümüdür (Kızıllan, 1988, s. 161). Bilgiye ve bilgi kaynaklarına yönelik olarak bu hareketler düşünce özgürlüğünü kısıtlanması yani sansür anlamına gelmektedir. Oysa kütüphaneler düşünce özgürlüğü açısından her türlü fikir ve düşünce ürününün hizmete sunulması gerektiği kurumlar olmalıdır. Kişilerin doğru ya da yanlışları, olumlu ya da olumsuz kanıları dikkate alınmadan tüm düşünsel ürünlerin erişilebilir kılınması amaçlanmalıdır.

IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu) FAIFE (Bilgi ve Düşünce Özgürlüğü'ne Serbest Erişim Komitesi) adıyla kurduğu komite

düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğü konusunda tüm kütüphaneler ve kütüphanecilerin uyması gereken ilkeleri 1999 yılında bir bildiriyle kamuoyuna sunmuştur (IFLA, 1999). Bu bildiri bilgiye ve bilgi kaynakların politik, ahlaki ve dini düşüncelere dayandırılmadan seçilmesi ve sağlanması, kütüphane hizmetleri ve kaynaklarının ırk, inanç, cinsiyet ve benzeri hiçbir ayırım gözetilmeksizin sunulması, kullanıcıların mahremiyeti (kullanıcı bilgilerinin ve işlemlerinin gizliliğinin korunması) gibi unsurların kütüphaneciler tarafından benimsenmesini bildirmiştir.

Yine Amerika, Avusturalya, Avusturya, Hırvatistan, Kanada, İrlanda, Japonya gibi ülkelerdeki kütüphane dernekleri düşünce özgürlüğü bildirimleri yayınlamıştır (IFLA, 2010). Bu bildirimlerin ortak özellikleri farklı görüş ve ifadeleri kapsayan yayınlara kütüphanelere sağlanması ve kurumlarda serbestçe erişiminin sağlanması, yazarların görüşleri nedeniyle bu kaynaklara erişimin engellenmemesi, sansüre karşı çıkılması, okuyucuların, ırk, yaş, cinsiyet vb düşünce ve özellikleri nedeniyle ayırımı tabi tutulmaması, kütüphane toplantı merkezlerinin farklı ya da genel görüş ve ifadeleri savunanlara açılması ve kullanıcılara ait bilgilerin gizliliğinin korunmasını kapsamaktadır.

Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphaneler

Türkiye’de düşünce özgürlüğü ve kütüphanelere yansımalarına baktığımızda ise yaşanan tarihi olayların ve siyasal rejimlerin etkisinde kalarak olumlu bir tablo çizilemeyeceği görülmektedir. Özellikle hem hukuki açıdan hem de sosyal hayatta düşünce özgürlüğü alanındaki kısıtlamalar, sansürler ve yasaklamalar kütüphanelerin faaliyet ve hizmetlerini etkileyen sebepler olmuştur. Kızılkın (1994) Türkiye’de okullara kitap, kütüphane ve kütüphaneci sağlamak yerine “yasak kitaplar” listeleri hazırlanması gibi kararlara değinmiş ve halk kütüphanelerinin değişen hükümetler tarafından belirli görüşler doğrultusunda yayınların gönderildiği kurumlar olduğunu belirterek düşünce özgürlüğü kısıtlamaları ve sansür örneklerine yer vermiştir.

Sağlamtunç (1991) düşünce özgürlüğünün kütüphanelerde uygulanmamasında kütüphanecilerinde rolü olduğunu belirtmiştir. Bunun asıl sebebi kütüphanecilerin meslek bilicine sahip olmamaları, düşünce özgürlüğü kavramına yabancı olmaları, kişisel düşünce ve kanılarını kütüphane hizmetlerine yansıtılmalarının (kitap seçimi, sınıflaması ve danışma hizmetinde taraflı tutumların vb.) etkili olduğunu vurgulamıştır.

Türkiye’de kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü bakımından mevcut durumu

ortaya koyan, tutum ve fikirlerini konu alan araştırmalar da yapıldığı görülmektedir. Kızıllan (1994) düşünce özgürlüğü ve sansür üzerine yaptığı araştırmada kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve Kütüphanecilik bölümlerinde bu konuda ders olması gerektiğini belirtmiştir.

Halk kütüphaneleri ve düşünce özgürlüğü üzerine yapılan bir başka çalışmada; halk kütüphanelerinde her türlü bilgi kaynağının bulundurulması ve halkın hizmetine ayırım gözetmeksizin sunulması, bu kuruluşların düşünce özgürlüğü ile öncelikli ilişkili olduğunu gösterdiği belirtilmiştir. Halk kütüphanecileri yöneticilerine düşünce özgürlüğü ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Buna göre halk kütüphanelerinde çalışan yöneticilerin düşünce özgürlüğü ve halk kütüphaneleri arasında belirgin bir bağ kuramadıkları ve bunun nedeninin yasal düzenlemelerin eksikliği yanında eğitimsizlikten kaynaklandığı belirtilmiştir (Gülle, 1997).

Ancak atılan en somut adım Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) tarafından 22 Şubat 2008 tarihinde yayınlanan “*Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi*”dir. Bu bildirgenin hazırlanmasına TKD Düşünce Özgürlüğü Grubu’nun (DÖG) 7 Mayıs 2007 tarihinde kurulmasıyla başlanmıştır. DÖG Zafer Kızıllan, Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Dr. M. Tayfun Gülle, Ahmet Karataş, Ali Çerçi, F. Nafiz Ertük, Yrd. Doç. Dr. Özgür Külcü’nün başvurusu TKD bünyesinde çalışmaya başlamıştır. Zafer Kızıllan’ı başkan seçen DÖG, özetle kütüphaneciler ve diğer meslek gruplarında bilinç oluşturulması, bu konuda sürekliliğin sağlanması ve bu kapsamda etkinlikler düzenlenmesi amacıyla kurulduğunu ilan etmiştir (TKD-DÖG, 2007). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Konseyi İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve İfade ve Bilgi Özgürlüğü Bildirgesi ile IFLA *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi* ve TKD Mesleki Ahlâk İlkeleri’nde belirtildiği biçimiyle düşünce özgürlüğünü ele almış ve çok önemli ilkeleri bildirmede özetlemiştir (TKD, 2008). Bu bildirge kütüphaneler açısından düşünce özgürlüğü kapsamında dikkate alınması gereken tüm kriterleri belirterek kütüphanecilere yol gösterici bir kaynak ve dayanaktır. Ayrıca bu bildirgenin maddeleri gerekçeleri ile birlikte verilmiştir. Bildirge Prof. Dr. Yaşar Tonta tarafından İngilizce’ye çevrilerek IFLA Bilgi Edinme ve İfade Özgürlüğü Komitesi’nin sayfasında 5 Aralık 2008 tarihinde yayınlanmıştır (IFLA/FAIFE, 2008). Böylece Türkiye IFLA’da *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi* yayınlanan 10 ülkeden biri olmuştur.

Kamu Yönetimi ve Düşünce Özgürlüğü

Kamu yönetimi; devlette ya da ona bağlı kuruluşlarda etkinlikte bulunan ve bürokratik mekanizmayı oluşturan kişilerin ve kümelerin davranışlarıyla ilgili alanı belirlemektedir. Bir başka ifadeyle devletin amaçlarını gerçekleştirecek biçimde örgütlenmiş insangücü ve araç-gereçler ile bunların yönetimini içermektedir. Üçüncü bir yönüyle de kamu yönetimi, siyasal karar organlarına teknik destek sağlayan ve bu organların oluşturduğu siyasaları uygulayan örgütler bütünüdür (Ergun, 2004, s. 6).

Kamu yönetimi, bir yönü ile kamu yararını gerçekleştirmeye çalışan yönetsel bir eylem alanı; diğer yönü ile bu eylem alanını kendisine inceleme nesnesi yapan bir bilim dalıdır. Devletin yürütme erki ile özdeş görülen kamu yönetimi, merkezîyetçi bürokratik bir anlayışla örgütlenmiştir. Geleneksel kamu yönetimi, uzmanlaşmış ve disipline edilmiş kamu bürokrasisi üzerine oturmuş, personel yönetiminde liyakat ilkesini benimsemiş ve işbölümü ve komuta birliği anlayışına göre yapılandırılmıştır (Dunshire 1999; Özdemir, 2008, s. 180'den aktarıldığı gibi). Kamu yönetiminin varlık nedeni, “kamu yararını” gerçekleştirmektir. Kamu yararı, yönetim hukuku alanında, toplumun günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve gündelik yaşamının sürdürülmesini sağlamak amacıyla yapılan her türlü kamusal faaliyet olarak tanımlanmaktadır (Günday, 2002, s. 14).

Yine Polatoğlu (2009) kamu örgütlerinin ürettikleri mal ve hizmeti pazarlayıp kar etmek için değil toplumsal çıkarlar, hedefler ve amaçlar doğrultusunda ürettiklerini belirtmiştir. Çünkü bu mal ve hizmetler toplumsal yaşam ve düzen için gereklidir. Bu açıdan kamu yöneticileri kendilerine tahsis edilen ulusal kaynakları ulusal çıkarlar doğrultusunda kamu yararına en uygun şekilde kullanmak zorundadırlar. Kamu yöneticileri özel örgüt yöneticilerinden daha farklı bir sorumluluk anlayışı ile hareket etmek zorundadırlar. Bu kişiler çok daha dikkatli olmak ve kamu yararı doğrultusunda hareket etmek ve kamu kaynaklarını ussal kullanmak durumundadırlar.

Bu noktada kamu kaynakları ve hizmetlerinin kamu yararına kullanılması sosyal ve hukuk devleti kapsamında bazı sorumluluklar getirmektedir. Örneğin kamu yararı olarak ülke vatandaşlarının hakları göz önüne alınarak verilen hizmetlerin din, dil, ırk ve düşünceleri ayırım gözetmeksizin herkese eşit ve demokratik bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede kişilerin bu kamu kaynakları ve hizmetlerinden düşünceleri ne olursa olsun yararlanması sağlanmalıdır. Bu da kamu yöneticilerinin düşünce özgürlüğü kapsamında daha hassas olmalarını gerektirmektedir. Düşünce

özgürlüğünün kamu yönetimi ve kamu yöneticileri açısından iki boyutu olduğu söylenebilir. Birincisi kamu yararı için kullanılan kaynakların ve verilen hizmetlerin kişilerin düşünceleri nedeniyle kınanmaması ya da hizmetten yoksun bırakılmaması iken, ikincisi kamu bilgilerine erişim hakkı olması olarak düşünülebilir. İkinci boyutu da bilgi edinme hakkıyla doğrudan ilişkilidir.

Çelik ve Tonta (1996) düşünce özgürlüğü ile bilgi edinme özgürlüğü arasında ilişki olduğunu ve düşünce özgürlüğünün şartının bilgi edinme özgürlüğü olduğunu ifade etmişlerdir. Yeterli ve doğru bilgi elde edemeyen birey ve toplumların özgür davranmadıkları konusunda yeterince örnek vardır. Ayrıca kamu kaynaklarıyla üretilen bilgilerin dağıtımı ve bu bilgilere erişim konusu da bilgi edinme özgürlüğüyle yakından ilişkilidir. Vatandaşlar kendi ödedikleri vergiler kullanılarak üretilen bilgilere erişim hakkına sahip olmalı ve bu belgelere özgürce erişebilmelidirler.

Gülle (1997) nin doktora tezinde düşünce özgürlüğü bağlamında yaptığı değerlendirmeler bu kavramı kamu yönetimi ile de ilişkilendirmektedir. *“Düşünce özgürlüğünün varlığı için gerekli özgürlüklerin kısa bir özeti olduğuna inandığımız dinamikler özünde, düşüncenin oluşumu veya üretimi için öncelikle kişilerin düşüncelere serbestçe ulaşabilmeleri yani eğitim ve öğrenim özgürlüğü; beraberinde okuma ve haber alma özgürlüğünü öngörmektedir. Bu özgürlüklerin bütünü gerçekleştiği zaman bilgi edinme özgürlüğü adı verilen özgürlük oluşmuş demektir”* (Gülle, 1997, s. 20). Bu bağlamda kamu kaynaklarının kullanılması ve hizmetlerin verilmesinde düşünce özgürlüğü kapsamında toplumun her kesimini kapsayacak şekilde karar alma, politika geliştirme ve faaliyet düzenlemesi gerekmektedir. Bu bakımdan düşünce özgürlüğü yansımaları eğitim, kültür alanında (kütüphaneler ve okullar) olabileceği gibi, iş olanakları sunma, istihdam, altyapı yatırımları gibi farklı hizmetlere de yansımalıdır.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Yapılan bu araştırmanın amacı, ileride kamuda yönetici olarak görev alabilecek kişilerin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların kütüphanelere yansımalarını ortaya koymaktır.

Çalışmanın evrenini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal

Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi 4. sınıf lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bölümlerde okuyan öğrenciler ülke yönetmeye aday konumdadır ve belirleyici fonksiyonları vardır. Sadece 4. sınıf öğrencilerinin seçilmesinin amacı, düşünce özgürlüğü ile ilgili olan İnsan Hakları, Anayasa, Kamu Hukuku gibi temel bilgileri içeren dersleri almış olup, mezun olmak üzere olmalarıdır. Evreni oluşturan öğrenci sayısı toplam 155'dir. Ankara Üniversitesi'nden 90 ve Bilkent Üniversitesi'nden 65 öğrenciye rastgele örnekleme tekniği kullanılarak anket dağıtılmış ve 58'inden yanıt alınmıştır. Örneklemin evreni temsil gücü %37,4'dür. Araştırma 2010 Mayıs ayında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak anket uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS 13 ve 17 (Statistical Package for the Social Sciences) istatistik programları ile değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmamızın bu kısmında anket sonucunda elde edilen bulgulara ve buna ilişkin olarak değerlendirmeye yer verilecektir. Ankete katılanların %48,3'ü (28) Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ve %51,7'si (30) Bilkent Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri

Ankara Üniversitesi'nde ankete katılanların %64,3'ü erkek öğrenci iken, %35,7'si kız öğrencidir. Bilkent Üniversitesi'nde ise erkek öğrenci ve kız öğrencilerin oranlarının (%50) eşit dağıldığı görülmektedir. Genel olarak bakılırsa erkek öğrenciler %56,9'luk, kız öğrenciler ise %43,1'lik bir katılım oranıyla temsil edilmektedir.

(Tablo 1): Ebeveyn Eğitim Durumu

Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?	Ebeveyn Eğitim Durumu				Toplam	
	Anne		Baba		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Okur-Yazar	3	5,2	1	1,7	4	3,4
İlköğretim	19	32,8	16	27,6	35	30,2
Lise	10	17,2	9	15,5	19	16,4
Üniversite	26	44,8	32	55,2	58	50

Araştırmada katılımcılara yaşamlarını daha çok nerede geçirdikleri sorulmuştur. Buna göre ankete katılanların %10,3'ü köy ya da ilçede, %89,7'si şehirde yaşamını geçirdiğini belirtmiştir.

Ankete katılanların ebeveynlerinin eğitim durumlarına baktığımızda ise babaların %70,7'si lise ve üzeri eğitim almışken, annelerde bu oran %62'ye düşmektedir. Genel olarak bakıldığında ebeveynlerin yarısından fazlası (%58) üniversite mezunudur.

(Tablo 2): Gazete Okuma Alışkanlığı

Gazete okuma alışkanlığınız nasıldır?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Her gün farklı gazeteleri okumaya çalışırım	10	35,7	10	34,5	20	35,1
Her gün aynı gazeteyi okumaya çalışırım	10	35,7	8	27,6	18	31,6
Önemli gelişmeler olduğunda gazete okurum	7	25	9	31	16	28,1
Gazete okumam	1	3,6	0	0	1	1,8
Diğer	0	0	2	6,9	2	3,5

Tablo 2'ye bakıldığında öğrencilerin %35,7'sinin her gün farklı gazete okumaya çalıştığı görülmektedir. Yine tabloya bakılarak ankete katılanların %28,1'inin sadece önemli gelişmeler olduğunda gazete okuduğu görülmektedir. Düşünce özgürlüğü bakımından her gün farklı gazete okumak farklı fikir ve düşünce edinmede ve bunlara saygı duymada katkısı olacağı düşünülebilir. Üniversiteye ve cinsiyete göre incelendiğinde çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Nitekim Ki-Kare analizine göre farklı üniversitede [$X^2_{(4)}=3,456$, $p=0,485>0,05$] ve farklı cinsiyetteki [$X^2_{(4)}=2,196$, $p=0,700>0,05$] öğrencilerin gazete okuma alışkanlığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Bu soruda bir denek bu soruya yanıt vermezken, “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları ise “İnternette farklı kaynakları takip edip, haftalık haber dergilerini okurum” ve “Oldukça sık aynı gazeteyi” şeklinde olmuştur.

Düşünce Özgürlüğü Hakkında Genel Bilgi ve Tutumlar**(Tablo 3): Düşünce Özgürlüğü Bilgi ve Tutumu¹**

Düşünce özgürlüğünden ne anlıyorsunuz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Herkesin istediği düşünceye sahip olmasıdır	13	46,4	20	66,6	33	56,9
Herkesin istediği düşünceye erişebilmesidir	5	17,9	10	33,3	15	25,9
Herkesin istediği düşünceyi yayabilmesidir	13	46,4	11	36,7	24	41,4
Düşüncelerin ülkenin genel düzenine zarar vermeden açıklanmasıdır	6	21,4	11	36,7	17	29,3
Diğer	4	14,3	1	3,3	5	8,6

Ankete katılanlara “Düşünce özgürlüğünden ne anlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve bu sorudan öğrencilerin düşünce özgürlüğü hakkında bilgi düzeyi ve kapsamının belirlenmesi amaçlanmıştır. Cevaplara baktığımızda “Herkesin istediği düşünceye sahip olması” (%56,9) ve “Herkesin istediği düşünceyi yayabilmesi” (%41,4) seçeneklerinin en yüksek oranlarda seçildiği görülmektedir. Düşünce özgürlüğünün en temel olgusu olan istenen düşünceye sahip olunmasının bile tüm öğrencilerin yarısı tarafından seçilmesi özgürlükten yana olunmadığının bir göstergesi olabilir. Öte yandan düşünce özgürlüğünün kapsamı dikkate alındığında istenen düşünceye erişebilme sadece %25,9’da kalmıştır. Bu da öğrencilerin düşünce özgürlüğünün kapsamını tam olarak bilmediklerini ortaya koymaktadır. İlk üç seçeneğin öğrencilerin yarısı tarafından benimsenmesinin bir nedeni de “Düşüncelerin ülkenin genel düzenine zarar vermeden açıklanmasıdır” seçeneğinin öğrenciler tarafından tek seçenek olarak her 3 kişiden biri gibi nispeten yüksek bir oranda işaretlenmesidir.

Üniversiteye göre karşılaştırma yaptığımızda “Herkesin istediği düşünceye sahip olmasıdır” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin Bilkent Üniversitesi’nde daha fazla (%66,6) olduğu göze çarpmaktadır. Yine aynı üniversitenin öğrencileri “Herkesin istediği düşünceye erişilebilmesidir” seçeneğini daha fazla işaretleyerek, düşünce özgürlüğü hakkında daha fazla bilgiye ve bilince sahip olduklarını göstermişlerdir. Cinsiyete göre incelendiğinde belirgin bir farklılık görülmemiştir.

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları: “Herkesin istediği düşünceye sahip olabilmesi ve salt düşüncesi sebebiyle yargılanmamasıdır”, “Herkesin istediği düşünceye sahip olması, erişebilmesi, yayabilmesi ve açıklayabilmesidir”, “Her

¹Anket kapsamında öğrencilere birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri sorular sorulmuştur. Bu nedenle her bir seçenek kendi içinde ayrı ayrı değerlendirilmiş ancak aynı tabloda verilmiştir.

bireyin istediği biçimde düşünmesi ve daha önemlisi bu düşünceyi yazılı, görsel vs. biçimde özgürce ifade etmesi”, “Fikri anlamda forum internal özgürlüktür”, “Herkesin istediği düşünceye sahip olması ve o düşünceyi açıklayabilmesi” şeklinde olmuştur.

(Tablo 4): Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü

Ülkemizde düşünce özgürlüğü olduğuna inanıyor musunuz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Hayır, düşünce özgürlüğü yok	9	32,1	7	23,3	16	27,6
Kararsızım, belli bir düzeye kadar düşünce özgürlüğü var	17	60,7	22	73,3	39	67,2
Evet, tam anlamıyla var	2	7,1	1	3,3	3	5,2
Fikrim yok	0	0	0	0	0	0

Öğrencilere ülkemizde düşünce özgürlüğü olduğuna inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Buna göre her iki üniversiteden ankete katılanları dikkate aldığımızda öğrencilerin %67,2’si kararsız kaldığını ve belli bir düzeye kadar düşünce özgürlüğünün olduğunu belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin Türkiye’de düşünce özgürlüğü bağlamında kısıtlamalar olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Üniversiteye göre ayrı ayrı incelendiğinde Ankara Üniversitesi öğrencilerinin neredeyse üçte biri (%32,1) ülkemizde düşünce özgürlüğü olduğuna inanmadıklarını göstermektedir. Ancak bu fark [$X^2_{(2)}=1,157$, $p=0,561>0,05$] istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Cinsiyete göre incelendiğinde de belirgin ve Ki-kare testine [$X^2_{(2)}=2,423$, $p=0,298>0,05$] göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

(Tablo 5): Düşünce Özgürlüğü Sınırı

Sizce düşünce özgürlüğünün bir sınırı olmalı mıdır?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	11	39,3	13	43,3	24	41,4
Hayır	12	42,9	13	43,3	25	43,1
Kararsızım	5	17,9	4	13,3	9	15,5

Ankete katılanlara “Düşünce özgürlüğünün bir sınırı olmalı mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapları üniversiteye göre incelediğimizde göze çarpan bir farklılık görülmemektedir. Yapılan Ki-kare testine göre de iki grup arasında “Evet” ve “Hayır” diyenlerin arasında [$X^2_{(2)}=0,249$, $p=0,883>0,05$] istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Genel sonuçları değerlendirdiğimizde “Evet” ve “Hayır” diyenlerin oranları birbirine yakındır. Bu da net bir tablo çizilmesini zorlaştırmaktadır.

Bir yönden bakıldığında şiddet, küfür, aşağılama gibi bazı durumlar söz konusu olduğunda düşünce özgürlüğünün tabii ki sınırları vardır. Ancak eyleme geçilmedikçe düşünce özgürlüğünün de bir sınırı olmadığı açıktır. Bu bağlamda ankete katılanların fikirleri de bunu desteklemektedir. Cinsiyete göre karşılaştırma yaptığımızda erkeklerin hemen hemen yarısı (%48,5) bir sınır olmaması gerektiğini belirtmiştir. Kız öğrencilerin bu soruya yanıtları kendi aralarından incelendiğinde, “Evet” seçeneğini %44'lük bir oranla tercih ettikleri görülmektedir. Yine de kararsız kalanları da düşündüğümüzde kız öğrencilerin daha çok düşünce özgürlüğünün sınırı olması gerektiğini belirttikleri söylenebilir.

(Tablo 6): Düşünce Özgürlüğünün Sınırları (Cinsiyete Göre)

Düşünce özgürlüğünün sınırları sizce aşağıdakilerden hangileri olmalıdır ?	Cinsiyetiniz				Toplam	
	Erkek		Kadın		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Şiddet kullanmaya teşvik ve tahrik eden fikir ve düşünceler	19	57,6	21	84	40	69
Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü vb.) düşünce ve fikirler	9	27,3	11	44	20	34,5
Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler	11	33,3	9	36	20	34,5
Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler	10	30,3	4	16	14	24,1
Herhangi bir sınır olması gerektiğini düşünmüyorum	10	30,3	3	12	13	22,4
Diğer	3	9,1	0	0	3	5,2

Öğrencilere belli ifadeler verilmiş ve bunlardan hangilerinin düşünce özgürlüğünün sınırı olduğu sorulmuştur. Buna göre kız öğrencilerin %84'ü şiddet kullanmaya teşvik ve tahrik eden fikir ve düşünceleri bir sınır olarak görmektedir. Erkekler de kendi aralarında değerlendirildiğinde şiddet teşviki ve tahrikini en çok işaretlemişlerdir. Ancak herhangi bir sınır olması gerekmediğini neredeyse her (%30,3) üç erkek öğrenciden biri işaretleyerek kız öğrencilerden daha yüksek bir oranda özgürlükten yana oldukları belirtmişlerdir. Bu bir önceki soruyla paralellik olduğunu göstermektedir.

Üniversitelere göre karşılaştırma yaptığımızda ise birkaç seçenekte belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin Bilkent Üniversitesi öğrencileri Ankara Üniversitesi öğrencilerine göre daha yüksek oranlarda; sırasıyla kamu düzenini bozan (%40), ulusal güvenliği tehlikeye düşüren (%46,7) ve ahlaki yapıyı bozan (%30) düşünceler konusunda sınır olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ankara Üniversitesi öğrencileri ise Bilkent Üniversitesi öğrencilerine göre %28,6'lık bir oranla daha çok

herhangi bir sınır olmaması gerektiğini işaretlemişlerdir.

Genel olarak bakıldığında şiddeti teşvik ve tahrik eden düşüncelerin öğrencilerin (%69) çoğunluğu tarafından düşünce özgürlüğünün sınırı olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin düşünce özgürlüğünün en önemli sınırını bildikleri ve bu görüş yönünde fikir beyan ettiklerini göstermektedir.

(Tablo 7): Düşünce Özgürlüğünün Sınırları (Üniversiteye Göre)

Düşünce özgürlüğünün sınırları sizce aşağıdakilerden hangileri olmalıdır ?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Şiddet kullanmaya teşvik ve tahrik eden fikir ve düşünceler	19	67,9	21	70	40	69
Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü vb.) düşünce ve fikirler	8	28,6	12	40	20	34,5
Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler	6	21,4	14	46,7	20	34,5
Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler	5	17,9	9	30	14	24,1
Herhangi bir sınır olması gerektiğini düşünmüyorum	8	28,6	5	16,7	13	22,4
Diğer	2	7,1	1	3,3	3	5,2

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları ise şunlardır: “İnsanı toplum içinde onuru ile güvenli şekilde yaşamasına engel olacak düşünce ve eyleme pratikleri dışında özgürlük taraftarıyım”, “Sınırı kişilere karşı şahsi haklarının ihlal etmeyecek düzeyde olmasıdır”. Bu iki cevapta insan haklarını referans gösterildiği söylenebilir. Diğer bir cevapta “Şiddeti açık ve hedef gösterici şekilde teşvik eden” ifadesi belirtilerek ilk seçeneğe benzer bir düşünceye işaret edilmektedir.

Düşünce Özgürlüğü Konusunda Sansür ve Kısıtlama ya da Sınırlama ile İlgili Görüşler

Ankete katılanlara çeşitli konuları eleştiren düşüncelerden hangilerine sansür uygulanmasını uygun bulup bulmadıkları sorulmuştur. Farklı üniversiteleri karşılaştığımızda ise nispeten birbirine yakın oranlarda cevapların işaretlendiği görülmektedir. Örneğin Ankara Üniversitesi’ndeki öğrenciler %85,7 ve Bilkent Üniversitesi’ndeki öğrenciler ise %75,9’luk oranlarla verilen ifadelerden hiçbirine sansür uygulanmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Aradaki fark çok belirgin değildir. Tüm öğrencilerin cevaplarına baktığımızda ise genel olarak öğrencilerin bu türde konuları eleştiren düşüncelere açık oldukları görülmektedir.

(Tablo 8): Sansür Uygulanması Gereken Düşünceler (Üniversiteye göre)

Aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi ya da hangilerine sansür uygulanmasını uygun buluyorsunuz ?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Genel devlet düzenini eleştiren yayın ve düşüncelere	0	0	0	0	0	0
Ahlaki yapıyı eleştiren yayın ve düşüncelere	2	7,1	4	13,8	6	10,5
Toplum değerlerini eleştiren yayın ve düşüncelere	1	3,6	2	6,9	3	5,3
Hiçbiri	24	85,7	22	75,9	46	80,7
Diğer	1	3,6	1	3,4	2	3,5

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları: “Güvenliği tehdit eden ve şiddete teşvik eden düşüncelere ve ritüel şiddet” ve “Hakaret içeren, insanlık onuruna aykırı, insanları kin tutmaya ve şiddet uygulamaya yönelten düşünceler” şeklinde olmuştur. Burada şiddet, hakaret gibi konularda sansür uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

(Tablo 9): Her Siyasi ve Politik Görüşten Öğrencilerin Gösteri ve Toplantı Yapması

Üniversitenizde her türlü siyasi, ideolojik ve politik görüşten öğrencilerin gösteri ya da toplantı yapmasına izin verilmeli midir ?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet, izin verilmeli	22	78,6	24	80	46	79,3
Hayır, izin verilmemeli	0	0	4	13,3	4	6,9
Bazı gruplara izin verilmemeli	6	21,4	2	6,7	8	13,8
Diğer	0	0	0	0	0	0

Öğrencilere her türlü siyasi ve politik görüşten öğrencilerin toplantı ve gösteri yapmasına izin verilip verilmeyeceği sorulmuştur. Buna göre genele baktığımızda öğrencilerin %79,3’ü izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu da öğrencilerin her türlü düşünceye saygılı olduğu ve düşünce özgürlüğünden yana olduklarını ortaya koymaktadır. Üniversiteye göre karşılaştırma yaptığımızda ise Ankara Üniversitesi’nde her 10 kişiden 2’si bazı gruplara izin verilmemesi gerektiğini belirterek düşünce özgürlüğünde sınırlamaya gidilmesi gerektiğini belirttikleri söylenebilir. Nitekim iki üniversite öğrencilerinin görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmaktadır [$X^2_{(2)}=6,025$, $p=0,049<0,05$].

(Tablo 10): Kütüphanelerde Sansüre Giren Yayınlar Hakkında Görüşler

Sizce aşağıda belirtilen ifadelerden hangileri kütüphanelerde sansüre girmektedir?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Tarafı ya da farklı düşünce ve fikirler içeren kitap, dergi ve gazetelerin kütüphaneye alınmaması	17	60,7	11	39,3	28	50
Toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren kitap, dergi ve gazetelerin kütüphaneye alınmaması	18	64,3	11	39,3	29	51,8
Cinsel yönden uçar (toplumun genel ahlaki yapısını aşan) ya da farklı (homoseksüel, transseksüel vb.) düşünceleri içeren yayınların kütüphaneye alınmaması	11	39,3	13	46,4	24	42,9
Toplumsal güvenliği tehdit edecek şekilde (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri vb. birçok farklı) bilgi ve düşünce içeren yayınların kütüphaneye alınmaması	11	39,3	18	64,3	29	51,8
Diğer	2	7,1	3	10,7	5	8,9

Ankete katılanlara belli konular ya da fikirler içeren yayınlardan hangisi ya da hangilerininin kütüphaneye alınmamasının kütüphanelerde sansüre girdiğini seçmeleri istenmiştir. Aslında bu noktada belirtilen tüm ifadelerdeki yayınların kütüphaneye alınmaması, kütüphanelerde sansüre girmektedir. Ancak cevaplara baktığımızda hemen hemen tüm seçeneklerin öğrencilerin yarısı tarafından seçildiği görülmektedir. Bu da öğrenciler tarafından bu seçeneklerdeki düşünce ve fikir içeren yayınların kütüphaneye alınmaması gerektiğini belirtilerek düşünce özgürlüğü ve sansür kapsamında kütüphaneler açısından kötü bir tablo çizmektedir. Diğer sorularda öğrenciler özgürlükten yana olduklarını belirtse de bu soruda verilen ifadelerdeki yayınların kütüphaneye alınmamasında bir sakınca görmemektedirler. Bu bağlamda öğrencilerin farklı sorularda verdikleri bazı cevaplar arasında çelişki bulunmaktadır.

Üniversiteye göre karşılaştırma yaptığımızda ise Ankara Üniversitesi öğrencilerin %60'ından fazlasının tarafı ya da farklı düşünce içeren ve toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, aykırı düşünceler içeren yayınların kütüphaneye alınmaması sansüre girdiğini belirtmişlerdir. Bilkent Üniversitesi öğrencileri ise toplumsal güvenliği tehdit edici yayınların alınmamasının sansüre gireceğini belirtenlerin oranı %60'ın üzerindedir. Cinsiyete göre incelendiğinde belirgin bir farklılık görülmemiştir.

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyenler “Dört seçenek de sansüre girmektedir fakat açık şekilde olmasına karşıyım”, “Hiçbirine sansür olmamalı üniversite kütüphanesinde” gibi ifadelerle sansüre karşı olduklarını belirtmişlerdir. Ancak diğer bir ifade “Hiçbiri sansüre girmemektedir, bazen gereklidir” açıklamasında bulunarak kütüphanede sansür olması gerektiğini belirtmiştir. İki öğrenci “Diğer” seçeneğini işaretlemesine rağmen düşüncesini açıklamamıştır.

Öğrencilere belirli sözcükler verilmiş ve bunlardan hangisi ya da hangilerinin zararlı ve yasaklanması gereken düşünceleri çağrıştırdığını belirtmeleri istenmiştir. Tablo 11’e göre sırasıyla hakaret, küfür, aşağılama %73,7; ırkçılık %63,2 ve şiddet %56,1 ile en yüksek oranlarda seçilen cevaplar olduğu görülmektedir. Özellikle şiddet, hakaret, küfür ve aşağılama düşünce özgürlüğünün kısıtlanması gereken olgularıdır. Bu bakımdan sözcüklerin öğrenciler tarafından yüksek oranda seçilmesi düşünce özgürlüğünün sınırlanmasının doğal olduğuna işaret etmektedir.

(Tablo 11): Zararlı ve Yasaklanması Gereken Düşünceleri Çağrıştıran Düşünceler
(Üniversiteye Göre)

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi ya da hangileri size zararlı ve yasaklanması gereken düşünceleri çağrıştırmaktadır?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Hakaret, küfür, aşağılama	20	74,1	22	73,3	42	73,7
İrkçilik	17	63	19	63,3	36	63,2
Şiddet	12	44,4	20	66,7	32	56,1
Pornografi	10	37	12	40	22	38,6
Ateizm	1	3,7	4	13,3	5	8,8
Hiçbiri	3	11,1	1	3,3	4	7
Din	1	3,7	2	6,7	3	5,3
Diğer	3	11,1	0	0	3	5,3
Komünizm	1	3,7	1	3,3	2	3,5
Laiklik	0	0	1	3,3	1	1,8

Diğer göze çarpan fark da Bilkent Üniversitesi öğrencilerinin Ankara Üniversitesi öğrencilerine göre şiddete daha çok karşı çıkmalarıdır. Verilen diğer sözcüklerde farklı üniversitelerdeki öğrencilerin görüşleri arasında belirgin farklılıklar görülmemektedir. Aynı zamanda diğer sözcükler düşük oranlarda işaretlenmiştir.

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları Ankara Üniversitesi öğrencilerinden gelmiştir. “Kemalizm, Faşizm”, “Kemalizm” ve “Radikal din” yazılan ifadelerdir.

(Tablo 12): Politik Görüşe Karşı Olan Yayınların Halk Kütüphanesinde Bulunması
(Üniversiteye Göre)

Sizin politik görüşlerinize karşı olan yayınların ileride görev yaptığınız şehirdeki halk kütüphanesinde bulunmasını ister misiniz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	25	89,3	28	93,3	53	91,4
Hayır	3	10,7	0	0	3	5,2
Kararsızım	0	0	2	6,7	2	3,4

Ankete katılanlara kişinin kendi politik görüşüne karşı olan yayınların ileride görev yapacağı şehirdeki halk kütüphanesinde bulunmasını isteyip istemeyeceği sorulmuştur. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin %91,4'ünün bu soruya evet dediği saptanmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin karşıt düşünce ve fikirlere saygı duyduğu ve dolayısıyla düşünce özgürlüğünden yana oldukları söylenebilir.

Üniversiteye göre baktığımızda ise Ankara Üniversitesi öğrencilerinin %10'nun politik görüşlerine karşı olan yayınların halk kütüphanesinde bulunmamasını istediği görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin Ankara Üniversitesi'ndeki her 10 öğrenciden biri kendi görüşlerine muhalif olan yayınlara sansür uygulanmasını onayladığı söylenebilir. Ancak yapılan istatistiksel analiz sonucunda iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$\chi^2_{(2)}=5,107, p=0,078>0,05$].

(Tablo 13): Halk Kütüphanesinde Bulunması İstenmeyen Yayınlar (Üniversiteye Göre)

İleride görev yaptığınız şehirdeki halk kütüphanesinde hangi yayınların bulunmasını istemezsiniz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Hiçbiri	18	64,3	18	60	36	62,1
Radikal din örgütlerini öven kitaplar	4	14,3	8	27,6	12	21,1
Eşcinsellikle ilgili yayınlar	3	10,7	2	6,9	5	8,8
Bir siyasi partinin düşüncelerini savunan yayınlar	4	14,3	0	0	4	7
Hepsi	2	7,1	2	6,9	4	7
Hitler'in kitabı	1	3,6	2	6,9	3	5,2
Marksizm ile ilgili kitaplar	1	3,6	1	3,4	2	3,5
Darwin'in kitapları	1	3,6	1	3,4	2	3,5
Diğer	0	0	0	0	0	0

Öğrencilere ileride görev yapacağı şehirdeki halk kütüphanesinde hangi yayınların bulunmasını istemeyeceği sorulmuştur. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin %62,1'i belirtilen yayınlardan hiçbirinin kütüphanede bulunmasında bir sakınca görmemektedir. Verilen diğer yayınların oranları çok yüksek olmasa da,

öğrencilerin yarısının bu türde kitaplara sansür uygulanabileceği görüşünü desteklemektedir. Bu bakımdan sonuçlar düşünce özgürlüğü bakımından düşündürücüdür.

(Tablo 14): Kitapların devletçe ya da Hukuken Yasaklanması
(Cinsiyete Göre)

Sizce her ne düşünce ve fikir içerirse içersin kitapların devletçe ya da hukuki olarak yasaklanmasını onaylıyor musunuz?	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kadın		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	6	18,2	0	0	6	10,3
Hayır	21	63,6	23	92	44	75,9
Kararsızım	6	18,2	2	8	8	13,8

Ankete katılanlara her ne düşünce ve fikir içerirse içersin kitapların hukuki olarak yasaklanmasını onaylayıp onaylamadığı sorulmuş ve bu soruya ilişkin veriler cinsiyete göre Tablo 14’de verilmiştir. Buna göre kız öğrencilerin %92’si hiçbir kitabın yasaklanmasını onaylamamaktadır. Böylece kız öğrencilerin düşünce özgürlüğü konusunda sansürden yana olmadıkları saptanmıştır. Erkeklerde bu oran %63,6’ya düşmektedir. Erkeklerin %18,2’sinin hem yasaklanması gerektiğini belirttiği hem de kararsız kaldıkları görülmüştür. Kitapların yasaklanması konusunda görüşler cinsiyete göre farklılık göstermektedir [$\chi^2_{(2)}=7,123, p=0,028<0,05$].

(Tablo 15): Kitapların devletçe ya da Hukuken Yasaklanması
(Üniversiteye Göre)

Sizce her ne düşünce ve fikir içerirse içersin kitapların devletçe ya da hukuki olarak yasaklanmasını onaylıyor musunuz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	4	14,3	2	6,7	6	10,3
Hayır	21	75	23	76,7	44	75,9
Kararsızım	3	10,7	5	16,7	8	13,8

Genel olarak baktığımızda ise öğrencilerin %75,9’u kitapların yasaklanmasını onaylamamaktadır. Bu da düşünce özgürlüğü konusunda olumlu bir tablo çizmektedir. Ancak bu soruya “Evet” diyenler ve kararsız kalanların oranları da dikkate alınmalıdır. Diğer yandan üniversiteye göre incelediğimizde hayır diyenlerin oranı birbirine yakındır. Ancak Ankara Üniversitesi’nde “Evet” seçeneğini işaretleyenler %14,3’ü bulması ve Bilkent Üniversitesi’ndeki kararsızların %16,7 olması düşündürücüdür. Ancak farklı üniversitelerin öğrencileri arasında kitapların yasaklanması konusundaki

görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur [$X^2_{(2)}=1,190$, $p=0,552>0$].

(Tablo 16): Düşünce Özgürlüğü Bilincinin Geliştirilmesini Görev ve Sorumluluk Bilenler (Üniversiteye Göre)

İleride yöneticisi olacağınız topluluğun düşünce özgürlüğü konusunda bilincinin geliştirilmesini görev ve sorumluluklarınız arasında öncelikli olduğunu düşünüyor musunuz?	Üniversite				Toplam	
	Ankara		Bilkent		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	23	82,1	29	96,7	52	89,7
Hayır	1	3,6	0	0	1	1,7
Kararsızım	4	14,3	1	3,3	5	8,6

Öğrencilere ileride yönetici olacakları topluluğun düşünce özgürlüğü konusunda bilincinin geliştirilmesini sorumlulukları arasında öncelikli olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuş ve elde edilen veriler Tablo 16’da verilmiştir. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin %89,7’sinin bu konuda sorumluluklarının olduğunu belirtmişlerdir. Üniversiteye göre ayrı ayrı baktığımızda Ankara Üniversitesi öğrencilerinin %14,3’ü kararsız kalmış ve 1’i de hayır cevabını işaretlemiştir. Bilkent Üniversitesi’nde ise öğrencilerin neredeyse hepsi “Evet” seçeneğini işaretlemiştir. Ancak iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur [$X^2_{(2)}=3,427$, $p=0,180>0,05$]. Düşünce özgürlüğünün geliştirilmesi konusunda ileride yönetici olacak öğrencilerin görüşleri olumludur. Cinsiyete göre incelendiğinde belirgin bir farklılık görülmemiştir.

Son soruda öğrencilere düşünce özgürlüğü konusunda eklemek ya da belirtmek istedikleri düşünceleri yazmaları istemiştir. Öğrencilerin düşünceleri aşağıda belirtilmiştir:

“Düşünce özgürlüğünü kalınca çizgilerle sınırlamak doğru olmaz. Şiddet içeren hatta belli bir yere kadar öven kitaplar olabilir. Fakat bunların zararını kesin bir şekilde görüyorsak ancak yasaklanmalıdır. Ben ırkçılığa karşıyım fakat ırkçı bir kişinin yayın yapması ve düşüncelerini yayması korumamız gereken bir durum ta ki açık şiddet teşviki yapmıyorsa. Bu konuda tek çekincem açık şiddet teşviki olması.”

“Farklı olana, farklılıklara saygı ile düşünce özgürlüğü sağlanabilir. Toplumda “biz” ve “onlar” ya da “düşman” yaratıldığı sürece sansür

yoluyla farklılıklar susturulmaya devam edecektir.”

“Bir ülkede marjinal düşüncelerin olması bence çok normal. Bu marjinal görüşler aslında genel toplum düşüncesini şekillendiren en önemli özelliklerden birisidir.”

“Aşağılama ve rencide olmadığı sürece düşünce özgürlüğünün sınırı olmamalıdır.”

“Özgür düşünce demokraside olur, Türkiye gibi katı-laik baskıcı totalitere yakın ülkelerde değil.”

“Herkes her istediğini özgürce düşünüp bunu özgürce açıklayabilir. Herkes herkesin görüşüne saygılı olup diğer insanların görüşleri hakkında ikili tartışmalara girmemelidir.”

“İnsanların her tür bilgiye hür erişimi sağlanırsa, bu baskılanmaktan çok daha başarılı bir yöntem olacaktır. Belli kafa yapılarının ürünü olan sansür bizi korku ve güvensizlik toplumuna dönüştürüyor.”

“Sansür varsa otorite de var demektir. Bir yerde otorite varsa düşünce özgürlüğü kısıtlıdır.”

“Düşünce özgürlüğü bir noktaya kadar kesinlikle olması gereken bir durum. Fakat bu bir ülkenin bütünlüğüne ya da insanların kişisel durumlarına müdahale ve zarar güdüyorsa bu noktada bir şeylerin yapılması gerektiğine inanıyorum.”

“Herkes düşünce özgürlüğüne sahiptir ve bunları yazılı olarak yayma hakkı da vardır. Ancak diğer kişilerin ya da kuruluşların haklarına zarar vermeyecek şekilde olmalıdır.”

“Düşünme ve eylem pratikleri birbirinden ayrılmaz. İstisnalar göz önünde tutulursa herkesin her fikre inanma ve bunu açıklama özgürlüğü vardır. Ancak ırkçı, insanları kin tutmaya, şiddet uygulamaya yönelten düşüncelere, burjuva demokrasilerinde düşünülmediğinin aksine saygı duyulmaz.”

“Yargılar şahsidir.”

“Darbeler sonrası, ülkemizde düşünce özgürlüğü kavramının sulandırıldığını ve gerçek manasını bile bilmediğimizi düşünüyorum.”

“Her insan, insan olduğu için özgürdür. Düşünce özgürlüğü de içeriği ne olursa olsun tüm özgürlüklerin temelidir.”

“Saçma sapan ulusal güvenlik vs. kaygılardan dolayı her ne biçimce ve ushupte olursa olsun insanlar düşüncelerini ifade etmelidir.”

“Her düşünceye saygı (Cemil Meriç), Hür düşünceye saygı (bana ait).”

Genel olarak ifadeler bakıldığında öğrencilerin düşünce özgürlüğünden yana oldukları ancak, şiddet, aşağılama, küfür gibi konularda sınırlamalar olması gerektiği yönünde görüşler ekledikleri görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmamızda Ankara ve Bilkent Üniversiteleri Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü 4. sınıf öğrencilerine uygulanan anketten elde edilen bilgi ve verilere göre sıralanabilecek sonuçlar aşağıdadır:

1. Düşünce özgürlüğünün üç temel bileşeni istenen düşünceye sahip olma, açıklayabilme ve erişebilmedir. Öğrencilerin sadece yarısının bu temel bileşenlerden istenen düşünceye sahip olunmasını işaretlemeleri düşünce özgürlüğü hakkında fazla bilgilerinin olmadığına göstergesidir. Bunun yanı sıra istenen düşüncelere erişebilmeyi her dört öğrenciden sadece biri düşünce özgürlüğünün bir parçası olarak düşünmektedir. Özellikle istenen düşünceye erişebilme kütüphanelerin düşünce özgürlüğü konusunda topluma en fazla katkı yaptığı hizmettir. Bu bağlamda düşüncelere erişim konusunda öğrencilerin bilgisinde eksiklik olduğu ortaya çıkmıştır.

2. Düşünce özgürlüğünün kapsamını ülkenin genel düzenine zarar vermeden açıklanması olarak düşünen öğrencilerin oranı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu da öğrencilerin düşünce özgürlüğünde sınırlama ya da kısıtlama olması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

3. Öğrencilerin çoğunluğu düşünce özgürlüğünün ülkemizde belli bir düzeye kadar olduğuna inanmaktadır.

4. Öğrenciler arasında düşünce özgürlüğünün sınırı vardır diyenlerle, yoktur diyenler neredeyse eşit dağılmışlardır. Düşünce özgürlüğünün sınırı olduğunu düşünenler bunu şiddete teşvik, hakaret, aşağılama ve küfür söz konusu olduğunda gündeme getirebilirler. Ancak bu tür durumların düşünce özgürlüğü olarak algılanmasının olanaksız olduğu ve bunların dışında herhangi bir sınır olmaması gerektiği de açıktır. Bu nedenle öğrencilerin konuyla ilgili görüşlerinin bu denli yakın çıkması normal görünmektedir.

5. Ankete katılan kız öğrenciler şiddet kullanmaya teşvik ve tahrik eden düşüncelerin düşünce özgürlüğünün en önemli sınırı olarak düşünmektedirler. Cinsiyet ve üniversite ayrımı yapılmaksızın genel olarak bakıldığında da şiddet içeren düşüncelerin sınırlandırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

6. Öğrenciler genel olarak her türlü eleştiriye sansür uygulanmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu da düşünce özgürlüğü kapsamında farklı düşünce ve fikirleri eleştiren her yoruma saygı duyulduğunun göstergesidir.

7. Öğrencilerin çoğunluğu üniversitelerinde her türden grubun gösteri ve toplantı yapmasına izin verilmesinden yana olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç düşünce özgürlüğü konusunda her türden düşüncenin temsil edilmesi doğrultusunda genel bir kanı yaratmaktadır. Ancak Ankara Üniversitesi'ndeki öğrencilerin nispeten önemli bir oranı bazı gruplara izin verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

8. Tarafı, aykırı düşünce içeren, cinsel yönden uyarı ve toplum güvenliğini tehdit edecek yayınların alınmaması öğrencilerin yarısı tarafından sansür olarak görülmektedir. Bu sonuç öğrencilerin diğer yarısının bu türde yayınlara sansür uygulanabileceği yönünde kanaatleri olduğunu göstermektedir. Bu noktada düşünce özgürlüğü ve kütüphanelerde sansür açısından olumlu bir tablo çizilmemiştir.

9. Genel olarak öğrenciler şiddet, hakaret, küfür, aşağılama ve ırkçılığı zararlı ve yasaklanması gereken düşünceler olarak görmektedir. Bilkent Üniversitesi öğrencileri Ankara Üniversitesi öğrencilerine göre şiddete daha fazla karşıdır. Cinsiyet açısından ise erkek öğrenciler kız öğrencilere göre pornografiyi daha fazla zararlı görmekte ve yasaklanması gerektiği yönünde fikir beyan etmektedirler. Düşünce özgürlüğünün sınırları dikkate alındığında öğrencilerden elde edilen sonuçlar bu konuda bilgili olunduğu sonucunu doğurmuştur.

10. Her iki üniversitedeki öğrenciler kendi politik görüşlerine karşı olan kitapların halk kütüphanesinde bulunabileceğini çok büyük bir oranda belirterek düşünce özgürlüğü kapsamında ve kütüphanelere yansısı bakımından olumlu bir tablo çizmişlerdir.

11. Belirli konularda yayınlanmış kitaplardan kütüphanede bulunmasını istemeyen öğrencilerin oranı neredeyse yarı yarıyadır. Bu da kütüphanede bazı yayınlara sansür uygulanması yönünde öğrencilerin yarısının kanısı olduğunu göstermektedir. Bu durum düşünce özgürlüğü ve kütüphaneye yansısı bakımından düşündürücüdür. İki üniversitedeki öğrenci görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

12. Kitapların devletçe ve hukuki olarak yasaklanmasını kız öğrencilerin neredeyse tamamı istememektedir. Bu da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla sansüre karşı olduğunu göstermektedir. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kitapların yasaklanmaması taraftarıdır.

13. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ileride yöneticisi olacakları topluluğun düşünce özgürlüğü konusunda bilincinin geliştirilmesini görev ve sorumlulukları arasında görmekteyiz.

Araştırmamızın sonuçlarından şu öneriler çıkarılabilir:

1. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri geleceğin mülki idare amirleri ya da kamu sektöründe çalışacak yöneticileri olacakları için düşünce özgürlüğü konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Özellikle bu bölümlerde okuyan öğrencilerin hukuk ve benzeri derslerde insan hakları ve düşünce özgürlüğü ile ilgili konular hakkında bilinç kazandırıcı yönde daha fazla bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

2. Eğitim sürecinde öğrencilerin konu ile ilgili merkezlerde gönüllü staj yapmaları sağlanmalıdır.

3. Kamu kesiminde çalışmaya başlayacak adayların işe alınmasının ardından hizmet içi eğitim programlarında düşünce özgürlüğü konusunda bilgilendirici eğitim faaliyetlerinin olması gerekmektedir.

4. Yine kamu kesiminde çalışacak adaylar için hizmet içi eğitim kapsamında düşünce özgürlüğü ve kütüphanelerin ilişkisi seminer vb. faaliyetlerle desteklenmesi sağlanmalıdır. Özellikle TKD Düşünce Özgürlüğü Grubu, kamu yöneticilerine yönelik olarak seminerlerde aktif rol alarak bu konuya katkıda bulunmalıdır. Bu seminerlerde kütüphanelerin bilgiye özgürce erişim sağlaması ve sansürü önleme konusundaki çabaları vurgulanmalıdır.

5. TKD Düşünce Özgürlüğü Grubu farklı meslek gruplarına TKD'nin *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi*'ni duyurmada etkin rol almalıdır. *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi* TKD'nin web sayfasından yayınlanmasının yanı sıra siyaset bilimi ve kamu yönetimi ile ilgili meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarına duyurulmalı, tanıtımı yapılmalıdır.

6. TKD ve kütüphane meslek dernekleri düşünce özgürlüğü ve kütüphanelerin ilişkisi hakkında kitle iletişim araçları ve sosyal medya üzerinden kamuoyu oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmalıdır,

7. Türkiye'de düşünce özgürlüğünün tam anlamıyla var olduğuna inanan öğrenciler çok azdır. Öğrencilerin bu kanaati ülkemizde düşünce özgürlüğü bakımından sorun olduğunu göstermektedir. Bu sorun düşünce özgürlüğü ile ilgili yasaların yenilenmesini gerektirmektedir.

8. Türkiye'de yeni Anayasa hazırlanması uzun süreden beri gündemdedir.

Anayasada düşünce özgürlüğü ile ilgili maddelerin kapsamının genişletilerek geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada Anayasa ve diğer yasalardaki düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı maddelerin tamamının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

9. Yeni Anayasa'da düşünce özgürlüğü ile ilgili maddelerin hazırlanmasında sivil toplum kuruluşlarının görüşü alınmalıdır. Bu noktada Türk Kütüphaneciler Derneği, *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi*'ni ilgili kişi ve kuruluşlara göndermelidir.

Kaynakça

ALA-American Library Association (1989). *Intellectual freedom manual*. Compiled by Office for Intellectual Freedom of the American Library Association. Chicago: ALA.

ALA-American Libray Association (2002). *Intellectual Freedom Manual*. Sixth Edition, compiled by the Office for Intellectual Freedom of the American Library Association. Chicago: ALA.

ALA-American Libray Association (2006). *Intellectual Freedom Manual*. Seventh Edition American Library Association. Kitap tanıtımı. 23 Nisan 2010 tarihinde <http://www.ala.org/ala/aboutala/offices/oif/iftoolkits/ifmanual/intellectual.cfm> adresinden erişildi. Document ID: 137446

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü. (2002). *Avrupa'da düşünce özgürlüğü: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10.maddesine ilişkin içtihat*. (D. Tezcan, Çev.). İzmir: Etki.

Çelik, A. ve Tonta, Y. (1996). Düşünce özgürlüğü, bilgi edinme özgürlüğü ve bilgi hizmetleri. Y. Tonta ve A. Çelik (Yay.Haz.), *Bilgi edinme özgürlüğü* içinde (s. 1-13). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Danışman, A. (1982). *Basın özgürlüğünün sağlanması önlemleri (Devletin basın karşısındaki aktif tutumu)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu.

Dunsire, A. (1999). Then and now public administration: 1953-1999, *Political Studies*, 47, 360-378.

Ergun, T. (2004). *Kamu yönetimi: kuram, siyasa, uygulama*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi.

Gülle, M. T. (1996). Türkiye'de bilgi edinme özgürlüğüne ilişkin sorunlar. Y. Tonta ve A. Çelik (Yay.Haz.), *Bilgi edinme özgürlüğü* içinde (ss. 22-45). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Gülle, M.T. (1997). *Türkiye'de düşünce özgürlüğü sorunu ve halk kütüphanelerine yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Gülle, M. T. (1998). *Kültür kurumları ve sansür: Panel* içinde (ss.42-59). A. F. Kartal

- (Yay. Haz.) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Günday, M. (2002). *İdare hukuku*, Ankara: İmaj Yayınları.
- IFLA (2010). International Federation of Library Associations and Institutions. *Intellectual Freedom Statements by others*. IFLA Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE). 20 Nisan 2010 tarihinde http://archive.ifla.org/faife/policy/iflastat/iflastat_tr.htm adresinden erişildi.
- IFLA (1999). International Federation of Library Associations and Institutions. *Kütüphaneler ve düşünce özgürlüğü konulu IFLA bildirisi*. IFLA Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE), (Çev: K. Gezgin). 20 Nisan 2010 tarihinde http://archive.ifla.org/faife/policy/iflastat/iflastat_tr.htm adresinden erişildi.
- IFLA/FAIFE (2008). International Federation of Library Associations and Institutions. *Intellectual Freedom Statements, Statement on Freedom of Expression*. Turkish Librarians' Association. 21 Temmuz 2011 tarihinde <http://archive.ifla.org/faife/ifstat/tlastat.htm> adresinden erişildi.
- Kaboğlu, İ.Ö. (1997). *Türkiye 'de düşünce özgürlüğü*. İstanbul: TÜGİK.
- Kızılkıran, Z. (1988). Düşünce özgürlüğü ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, 2(4): 159-163.
- Kızılkıran, Z. (1994). *Düşünce özgürlüğü ve Türkiye 'de kütüphanecilik eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Korkmaz, Ö. (2000). Düşünce özgürlüğü ve sınırları. *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan* içinde (ss. 117-150). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Nal, S. (2002). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde düşünce, vicdan ve din özgürlüğü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 57(4), 65-93.
- Mumcu, Ş.Ö. (2003). Düşünce özgürlüğü ve onun uzantısı olan hak ve özgürlüklere ilişkin 2001 Anayasa değişiklikleri. *Yıldızhan Yayla'ya Armağan* içinde (ss. 627-638). İstanbul: Galatatasaray Üniversitesi.
- Öner, N. (1990). *İnsan hürriyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Özdemir, M. (2008). Kamu Yönetiminde Etik. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 177-193. 23 Nisan 2010 tarihinde ULAKBİM Sosyal Bilimler veritabanından erişildi.
- Polatoğlu, A. (2009). *Türk kamu yönetimi: Güncel ve eleştirel bir yaklaşım*. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Sağlamtunç, T. (1991). Kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğü ve sansür. *Türk Kütüphaneciliği*, 5(3), 93-99.
- Şahbaz, İ. (2007). *Karşılaştırmalı düşünceyi açıklama özgürlüğü*. Ankara: Yetkin.
- Tanör, B. (1969). *Siyasi düşünce hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*. İstanbul: Öncü.
- TKD 2008. *Türk Kütüphaneciler Derneği Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi*. 16 Nisan 2010 tarihinde <http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?id=421> adresinden

erişildi.

TKD-DÖG (2007). *Türk Kütüphaneciler Derneği Düşünce Özgürlüğü Grubu (TKD-DÖG)*. 16 Nisan 2010 tarihinde

<https://docs.google.com/leaf?id=0B3mIG2roswimNDc4ZjRmMzItM2FkYi00MDc1LWE0YmMtMGViMGY3ZjIwNGIz&hl=en> adresinden erişildi.

Ünal, Ş. (1997). *Temel hak ve özgürlükler ve insan hakları hukuku*. Ankara: Yetkin.

Summary

The purpose of this research is to explore the views about intellectual freedom of fourth year undergraduate students enrolled in the Political Science and Public Administration Departments of Ankara and Bilkent Universities. The main results obtained from the survey follow:

- The three basic elements of intellectual freedom are the freedom to hold, to express and to access opinions. Only half of the students surveyed marked holding one's desired thoughts as a necessary element. Also only one in four students marked accessing desired thoughts. Thus the students' lack of knowledge about the basic elements of intellectual freedom emerged.

- A majority of students believe that intellectual freedom exists up to a certain level in our country.

- A large majority of the students indicated that the right to the intellectual freedom must be limited in cases of inciting violence, insults, humiliating others, and cursing.

- 80.7% of the students stated that there should not be censorship of criticism.

- 79.3% of students were in favor of allowing all sorts of political and ideological groups to hold meetings or activities at their university.

- The respondents indicated that publications which threaten the safety of the community or include heresy or sexually exaggerated content may be subject to censorship. This situation is worrying in terms of intellectual freedom and its effect on libraries.

- The vast majority of the students are against legal banning of books.

- The vast majority of students see it as their duty and responsibility to develop community awareness about intellectual freedom when they become administrators in the future.

Summary recommendations drawn from the results of our research:

- For students in Political Science and Public Administration, in law and similar courses, issues related to human rights and intellectual freedom thought must be developed further.

- Those who begin working in the public sector as district governor or executive should receive in-service training on intellectual freedom.

- Similarly for candidates who wish to work in the public sector in the future, in-service training seminars should be organized about intellectual freedom and its connection to libraries.

- The Turkish Librarians' Association-Intellectual Freedom Group (TKD-DÖG) should take an active part in the seminars for public administrators.

- The Turkish Librarians' Association- Intellectual Freedom Group (TKD-DÖG) should take an active role in disseminating the *TLA Statement on Freedom of Expression* to different occupational groups including Political Science and Public Administration.

In this study it is seen that students who believe in the existence of true intellectual freedom in Turkey are very few. The students' opinions show that there is a problem in terms of intellectual freedom in our country. This problem requires the renewal of the laws relating to intellectual freedom.